

LA BELLVERNA

Revista de l'Associació Cultural Amics de Teulada

II època - núm. 8 - Teulada, Tardor 2021

LA BELLVERNA

Revista de l'Associació Cultural
Amics de Teulada
II època, núm. 8

Teulada, Tardor 2021

Consell de Redacció:

Mila Bisquert Salvà

Juanjo Bertomeu Oller

Jaume Buigues i Vila

Joan Ivars Cervera

Direcció, coordinació i maquetació:

Joan Ivars Cervera

Edita:

**Ajuntament de Teulada - Regidoria
de Cultura**

Associació Cultural Amics de Teulada

Núm. ISSN: 2660-5899

Dipòsit legal núm. A 436-2020

SUMARI

- Editorial. Biodiversitat, la nostra (Joan Ivars).3
- Bollo el mestre i el canal navegable de la Font Santa (Jaume Buigues i Vila) 4
- Les festes patronals de Teulada i la processó del Rosari del Pessic I (Irene Buigues Sapena) 7
- De les tradicions al futur: noves perspectives educatives (Teresa Ivars Oller).....11
- Cuina de poble: coques fregides (Paqui Tere Bertomeu Buigues) 14
- *La mort de Sant Vicent Ferrer* : una obreta teatral inèdita teuladina (Joan Ivars) 15
- Octubre de 1935: el desnonament d'arrendataris de finques a Teulada (Juanjo Buigues Sapena) 17
- El triangle sociocultural-esportiu de la Marina Alta: Moraira-Benitatxell-Teulada MOBETE (José A. Roca) 20
- Passejant per les Comes: "Iphiclídes Feisthame-lli" (José Vte. Ferrando) 21
- De la simplicitat al talent: Toni Marí (artista del ferro) (José A. Roca)23
- 2026 Toc de queda (Joan Lluís Moreno).....25
- El cor La Senieta de Moraira (Joana Ll. Vila).30
- Testimoniatge gràfic 33
- Les imatges del fotoclub L'Andragó 34
- L'ACAT es mou 35

Foto portada: Joan Ivars

Correspondència:

amicsdeteulada@gmail.com

Web ACAT:

www.amicsdeteulada.net

El patrimoni d'un poble, d'un grup social, és tot el conjunt de béns materials i immaterials que hem heretat dels nostres avantpassats. Al llarg dels temps no sempre s'ha mantingut inalterable, però mai ha degut perdre els trets essencials fins al punt de canvis tant grans que facen el nostre/ els nostres patrimoni/patrimonis irreconeixibles. D'eixa manera arriben a nosaltres els diversos patrimonis (cultural, històric, musical, gastronòmic, lingüístic, arquitectònic, natural, etnològic...) amb unes característiques que de vegades compartim amb pobles, comarques o espais veïns, més o menys grans, però que sempre ens identifiquem amb elles i les sentim com a nostres.

El patrimoni natural amb cicle vital –animals i plantes– del nostre municipi el compartim amb els pobles veïns de la Marina Alta més propers al nostre. I ens fem la següent reflexió: tota la riquesa de plantes i animals que han arribat als nostres dies des del passat més llunyà, s'ha enriquit o s'ha empobrit? Estem perdent alguns tipus d'arbres fruiters com la pomera de la cera, per posar un exemple, i el substituïm per la *golden*? I què fem de les nespres? Els joves ja no coneixen aquesta fruita, ara exòtica, però abans molt popular. Quines plantes, arbres o fruiters podem considerar que formen part del nostre patrimoni florístic, la figuera de pala (ara en fase de desaparició per la cotxinilla) i la canya, que està envaint tots els llits dels barrancs i rius, però sense la qual no es podria entendre tant de material que s'ha fet amb ella als nostres camps amb eines i estris d'ús habitual?

I dels animals? El nostre veí de sempre el teuladí, està perdent terreny davant d'altres espècies com la tórtora que s'apodera de tot el menjar que veu arreu dels nostres camps. I els alacrans, encara en queden? Amb tanta moguda de pedres i excavadores, ja no se'n veuen... I els eriçons de mar perquè estan protegits, perquè del contrari ja haurien desaparegut.

Entre la invasió de noves espècies i el poc o nul respecte cap als nostres animals i plantes tradicionals, crec que estem perdent part d'aquest important patrimoni i l'estem substituint per un altre foraster que no forma part de la nostra tradició.

Si no es pot parar aquesta invasió, almenys no perdem eixes plantes i animals que formen part del nostre patrimoni que ens han acompanyat al llarg dels temps.

Bollo el mestre i el canal navegable de la Font Santa

Jaume Buigues i Vila

El personatge de qui ara us en volem parlar i donar a conèixer, gràcies a les fonts orals que hem entrevistat¹, és Francisco Andrés Mollà, conegut popularment entre el veïnat per Paco el Bollo o Bollo el Mestre, una persona avançada al seu temps i amb una visió de futur desigual per als anys en què va viure, com tot seguit us anirem desgranant.

Francisco Andrés Mollà va nèixer a Teulada l'any 1908, al sí d'una família emprenedora; valga com a exemple el seu oncle, qui regentava l'Hostal del Sol², també conegut com a l'Hostal de Bollo, un establiment que estava emplaçat a la plaça de la Creu, a la banda de fora del portal de la Mar, lloc on periòdicament hi portava peades d'animals (mules, matxos, ases...) per a la seua venda; i com no, el seu germà Vicent, qui, en societat amb Vicent Puig Llobell (*Morant*), va muntar a Moraira una protoindústria conservera coneguda com el Salador de Morant i Bollo, en funcionament durant els anys 1940-50 del segle XX³.

Francisco va estudiar magisteri i després d'aprovar les oposicions, l'any 1932 va anar destinat, com a mestre interí, a Elda⁴. Després de la Guerra de 1936-39, com que el règim franquista no reconeixia els mestres nomenats per la República es va presentar de nou a les oposicions, en la segona convocatòria de l'any 1945⁵. Va obtenir el seu primer destí en temps de la Dictadura l'any 1948, a l'escola graduada de Consuegra (Toledo⁶), i l'última població on va impartir classe, abans del seu traspàs, va ser Ulldemolins (el Priorat).

Com a persona emprenedora, Francisco Andrés Mollà, durant l'impàs entre el final de la guerra i les oposicions de 1945, en societat amb Guillem Oller Masó, li va subarrendar el cinema de la

Francisco Andrés Mollà (Teulada, 1908-1965)

Societat Recreativa Cultural a Manuel Brotons Barberà, qui, el gener de 1940, havia signat amb la Cultural un contracte per a deu anys amb la condició que havia de fer unes reformes en el local del cinema de la Societat. Van regentar l'empresa de projeccions cinematogràfiques fins a 1943, any en què se'n feu càrrec Ambrosio Cervera, com a nou gestor del cinema⁷. Durant els anys cinquanta del segle XX, Paco el Bollo, com a persona amb visió de futur, es va dedicar a comprar trossos de pinar i terrenys pròxims a la mar que aleshores es consideraven improductius, cosa que va fer que algunes persones se'l miraren com un boig. En canvi, ell, avançat al seu temps, adquiria aquells terrenys amb la previsió de tornar-los a vendre en el moment més adient de l'arribada massiva de turistes a les terres de la Marina. S'estava avançant a l'eclosió del *boom* turístic dels anys seixanta. No obstant

això, en l'adquisició d'alguns terrenys va fer societat amb una persona poc cabal i gens íntegra, qui en emmalaltir i traspasar el nostre protagonista l'1 d'abril de l'any 1965, va estafar els hereus de Paco.

El canal navegable de la Font Santa

D'acord amb la nostra font principal d'informació, Francisco Andrés tenia un munt d'idees per a la millora del municipi de Teulada, d'entre les quals mereix destacar-se la de la creació d'una infraestructura singular i el seu aprofitament per a l'exportació del raïm de moscatell en fresc com a motor econòmic local. Es tractava de crear un canal navegable que comunicara la part central del terme, des dels Canalins i Benimeit a l'Alcassar, amb la mar, des del pont de la font de la Jana a la desembocadura del barranc de les Sorts i la platja de l'Ampolla, com després detallarem⁸.

Aquesta canalització estava pensada com una inversió de futur, motor econòmic basat en l'exportació del raïm en fresc, com ho havia estat la pansa durant el segle XIX. Una via ràpida d'eixida del raïm cap a destins internacionals, emulant el que es feia aleshores amb la taronja. Es pensava fer arribar el raïm a la Gran Bretanya, especialment, però també a altres destins com Marsella. La idea d'exportar raïm en fresc cap a ports britànics no era gens descabellada ni nova, ja que hi ha constància que durant el segle XIX, a causa d'una caiguda en la venda de la pansa, es produïx un canvi en el mode de comercialització del raïm i els productors de la Marina Alta comencen a vendre el raïm en fresc⁹, envasat en barrils de fusta¹⁰, a la Gran Bretanya.

El raïm de moscatell, des del segle XIX, ha estat el principal motor econòmic del municipi de Teulada. Fins als anys trenta del segle XX, abans de la guerra de 1936–39, el raïm era transformat majoritàriament en pansa, no obstant això, en aquells mateixos anys és quan s'inicià una incipient comercialització del raïm en fresc. Durant molts anys coexistiran ambdues modalitats de comercialització, però progressivament la venda del raïm en fresc li guanyarà la partida a la pansa,

fins a la seua desaparició en la dècada dels setanta¹¹.

En aquells anys de la postguerra en què Bollo el Mestre pensa en la construcció del canal de la Font Santa, el transport estava marcat per la manca d'una bona xarxa de camins i carreteres i, a més, per uns vehicles amb una reduïda capacitat de càrrega. Si més no, la dificultat més gran estava en el transport de curt recorregut, dins del terme municipal de Teulada, des del punt d'emplaçament de l'envelat on es manufacturava el raïm i envasava en paneres, fins al lloc on s'hi dipositaven a carregador de camió. Aleshores el principal destí del raïm manufacturat en fresc era el mercat de Barcelona on arribava, inicialment, transportat amb tren i més avant amb camions.

El traçat del canal

Aquest projecte de canal navegable preveia seguir el curs dels barrancs que ara després us detalllem, però abans de res hem de dir que, des de la perspectiva actual de preservació ambiental, el projecte de canalització era poc respectuós amb el medi natural i la sostenibilitat ecològica, perquè comportava l'ampliació i dragat del llit del barranc a fi de donar-li una profunditat suficient per tal que l'aigua de la mar l'inundara, fóra navegable i en temps de pluja absorbiria el volum de les aigües pluvials sense perill d'inundació dels bancals, especialment els de les Sorts, i això per no parlar-ne de la salinització del terreny. A més, comportava també el dragat de l'ullal de l'Ampolla, el Senillar, el riuet de l'Ampolla i la Marjaleta a fi de convertir aquest espai interior en port navegable.

El canal tenia el seu punt de partida des de la platja de l'Ampolla i convertia l'espai del Senillar i la Marjaleta, com ja hem dit, en un port interior amb la seua dàrsena per al resguard i refugi de les embarcacions pesqueres de Moraira i les barques planes per al transport del raïm. Un tipus d'embarcacions, aquestes barques planes, amb poc calat i molta capacitat de càrrega, capaces de navegar per paratges de poc fons i al mateix temps poder eixir a la mar per a l'aproximació i transvasament de la seua càrrega als vaixells mer-

Traçat del canal de la Font Santa
(Cartografia Militar d'Espanya,
1:25.000. Any 1955.

La canalització transcorreria per la banda de llevant de la vall de les Sorts fins a la Rambla, on el barranc es bifurca, amb el barranc Roig, que abaixa des del Poble Nou, i el barranc de la Font Santa, per on es projectava que la canalització arribara fins al pontet de la Font de la Jana. En aquest espai de la Jana es preveia la construcció, com a embarcador principal, d'una dàrsena de bones dimensions, amb moll de càrrega i amb capacitat d'allotjar bastants embarcacions. Aquesta dàrsena es complementaria amb altres dues secundàries, dites de pas, una a la Rambla i una altra a l'altura de l'encreuament de l'assegador de la Torre amb les Sorts, uns espais on estibar les paneres o caixes amb el raïm manufacturat a fi de carregar adequadament els embalatges amb el raïm fresc a les barques, que traurien la mercaderia al punt d'ancoratge dels vaixells mercants que la transportarien cap a ports britànics o altres destins.

També es pensava en traure-li rendiment econòmic del canal, fora de la temporada estiuenca del treball del raïm, i se li volia donar un ús recreatiu, convertir-lo en un atractiu turístic *avant la lettre*,

cants fondejats a la badia, al resguard de la punta de Moraira.

L'espai portuari de l'Ampolla s'unia amb el barranc de les Sorts, per darrere de la duna fòssil del Castell i paral·lel al camí antic de l'Andragó (que creuava per la platja de l'Ampolla), a través d'un canal excavant *ex novo*.

La canalització

amb embarcacions d'esbarjo durant tot l'any.

El projecte d'aquesta il·lusió visionària no va arribar a redactar-se mai, va quedar únicament en tema de tertúlia recurrent durant les nits d'estiu a la Societat Recreativa Cultural.

Notes _____

1. Pedro Buigues Oller (1928-2020), Paquita Andrés Buigues (1941) i Maria Vila Buigues (1923).
2. Ivars Cervera, Joan (2007). *Els noms de lloc i de persona del municipi de Teulada*. Ajuntament de Teulada. ISBN 978-84-934403-4-3.
3. Buigues i Vila, Jaume. (2000). "Els saladors de la Marina: una indústria tradicional de l'alimentació. El cas de Morant i Bollo." *Revista de Festes de Sant Vicent*, 2000.
4. *Diario de Alicante. Periódico republicano*. Alacant, 4 de novembre de 1932, i 12 de desembre de 1932.
5. *Escuela Española*. Núm. 226. Madrid, 13 de setembre de 1945.
6. *Escuela Española*. Núm. 397. Madrid, 23 de desembre de 1948.
7. <https://www.prospectosdecine.com/teulada-alacant-cine-cultural>
8. Buigues i Vila, Jaume i Soler Marí, Jaume X. (2008). "Apunts sobre la comercialització del raïm de moscatell a Teulada". *Revista de Festes de Sant Vicent*, 2008.
9. Calvo Puig, Javier (2003). *Agricultura, Industria y Comercio en la Dénia del siglo XIX*. Editorial Club Universitario. Sant Vicent del Raspeig. [Pàg. 98-99]
10. D'ací la denominació d'**embarrilar**, que és el treball de posar el raïm en un recipient a fi de transportar-lo amb un bon estat de conservació, siga quin siga el format del contenidor.
11. Després de la Guerra Civil el nombre de comerciants de pansa a Teulada es redueix considerablement. fins i tot ja no desgranen la pansa, la porten amb la raspa directament a Dénia a un magatzem que estava ubicat davant de l'estació de Carcaixent. L'any 1945 comercialitzen la pansa, Vicent Oller "Caldo", Antoni Buigues Vallés "Toni Bartolo" i Vicent Ivars "del Moreno".

Les festes patronals de Teulada i la processó del Rosari del Pessic (I)

Irene Buigues Sapena

Vivim en una era de constants transformacions, i és per això que *el perill de la homogeneïtzació provocada per la globalització i el risc de perdre la memòria ha tingut com a resposta l'activació de nous patrimonis locals* (Santamarina, 2005). La importància del patrimoni immaterial queda patent amb la Convenció de la UNESCO, cal salvaguardar-lo, respectar-lo dins de les comunitats en el qual es desenvolupen, i a l'hora sensibilitzar en el pla local de la importància del mateix i del seu reconeixement. *Les societats de la nostra època són comunitats festives* (Ariño, 2012), i és per això que les festes, com a representació del patrimoni immaterial, donen sentit a la comunitat que la practica i a l'hora mostren com és eixa comunitat.

El present article pretén reflexionar al voltant d'un fet patrimonial ja desaparegut en la memòria col·lectiva de Teulada: la Processó del Rosari del Pessic. Un ritual d'inversió (enquadrat dins de les Festes Patronals en honor a sant Vicent Ferrer) que amb el pas del temps, fruit d'un procés de racionalització, dulcificació i control per part del poder, ha deixat de ser reconegut i transmès de generació en generació pels teuladins i teuladines.

Les festes patronals de Teulada són unes festes locals tradicionals que s'emmarquen dins del calendari tradicional religiós cristià. Formen part del cicle de primavera ja que són les festes que tanquen el període iniciat en Setmana Santa, i donen pas a un temps intermedi anomenat cicle de maig valencià (Hernández, 2002). S'enquaden dins del model de festa mediterrània, i és que en elles trobem tant activitats de caràcter li-

túrgic (processons i misses) com de caràcter lúdic (balls, bous al carrer, sopars i dinars populars). La sacralitat d'ambdós tipus d'activitats ha fet que estes es mantinguin en la data original de celebració, i que no hagen sigut ni duplicades ni traslladades, com sí ha passat en alguns municipis de la comarca on les celebracions lúdiques se solen fer a l'estiu (aprofitant el bon temps i les vacances de la gent) i les religioses en el dia del patró.

Les festes són sagrades¹, però també són un espai de participació de tota la comunitat teuladina, així com de tots aquells visitants que rep. En elles trobem un marcat ambient obert i acollidor, sent un lloc de socialització. No oblidem que les festes de Teulada són les primeres de l'any que es realitzen a la Marina Alta, cosa que fa que molts forasters participen i siguin benvinguts. És un dels únics espais on trobem una vertadera participació intercultural, sobretot pel que fa als residents no comunitaris, fet que s'ha vist accentuat en els últims 15 anys. La rememoració religiosa és l'origen de la festa, un origen que amb la modernitat avançada ha vist minvat el seu sentit original en detriment d'un nou: *La finalitat de la festa és la festa mateixa* (Ariño, 2012).

L'estructura de la festa queda definida a través del temps, les festes se celebren cada any i la seua duració oscil·la entre els 10 i els 11 dies. *Queda clar quin és el darrer dia de festa però no quin és el primer* perquè els límits festius van tornant-se cada vegada més imprecisos (Ariño i Gómez, 2012). És durant estos dies en els quals l'espai queda alterat per complet: els carrers es tallen, el trànsit rodat es desvia, els carrers s'en-

galanen, i el centre històric reviscola. Trobem una centralització de les festes litúrgiques i taurines, ja que principalment es concentren en el centre del poble; i una descentralització de les activitats lúdiques com les revetles, les mascletades, els castells de foc i les competicions esportives.

El subjecte celebrant és el municipi de Teulada, no obstant, és cert que tot els anys trobem visitants de les poblacions veïnes que acaben sumant-se a les celebracions, sobretot a les revetles i als festejos taurins. També trobem subjectes espectadors com periodistes, turistes (de vegades confosos amb residents europeus) i fotògrafs (que s'encarreguen de fer reportatges fotogràfics als festers o als nens de comunió).

Origen i evolució de la festa

Conta la tradició oral que a l'estiu del 1410 fra Vicent Ferrer va visitar la seua germana, Constança Ferrer, la qual estava casada amb el notari de la Vila de Teulada, Pere Sínia. En esta època Vicent Ferrer es trobarà amb un poble amb problemes d'abastiment d'aigua, amb malalties com la pesta i amb el perill dels pirates. I estes són les coses sobre les quals els teuladins demanaren protecció al frare dominic. En la

1. Casilici i Ermita de sant Vicent Ferrer. Any 1950 aprox. Arxiu Municipal de Teulada.

seua estada és tradició que va fer el miracle de la Font Santa i profetitzà que la vila no es veuria atacada mai més pels moros i la pesta no afectaria als teuladins. Esta tradició oral ha quedat plasmada per alguns autors com Justinià Antist, que al segle XVI en el llibre *Vida y historia del apostólico predicador san Vicente Ferrer* afirma que el sant va arribar a Teulada, i

va ser informat dels assalts de moros que patien els habitants.

Arran d'això, el sant va fer una creu en una penya i va assegurar que els moros no passarien d'allí. També relata que des d'aquell moment ja no es va patir cap pesta a la vila i que tenia cartes dels jurats teuladins que ho testimoniaven. El resultat d'estos prodigis va suposar una forta secularització de la figura del sant i un fort fervor per part dels teuladins i teuladines, els quals en agraïment construïren l'ermita de sant Vicent (s. XVII-XVIII), un casalici (que marca el lloc en que el sant es va separar dels veïns) i l'ermita de la Font Santa.

No se sap ben bé quin any comencen a celebrar-se les festes patronals, però si trobem referències al s. XIX sobre els festejos a la Font Santa en honor a este patró: *Hoy día se celebran solemnísimas fiestas solo comparables a las de la Virgen y Corpus* (Sanchis Sivera, 1896). No serà fins al s. XX quan ja trobem al·lusions directes, i tot fa indicar que en els seus orígens es concentraven a l'ermita de sant Vicent:

Pero en España, hasta para los casinos hace falta una fiesta y un patrón y los socios de éste han elegido, naturalmente, al santo más popular, Sant Vicente Ferrer. Como el pueblo se ha reservado la ermita, el Casino ha tomado a su cargo la "Fuente Santa" y allí despliega sus banderas el día de fiesta [...] Y si para otras solemnidades importa poco quien sea el predicador, para la fiesta de Sant Vicente Ferrer se busca siempre a uno que tenga fama (Fages, 1903).

L'evolució de la festa es pot seguir gràcies als programes festius que es conserven, i com que el programa més antic en el moment de la realització d'este treball que constava en la biblioteca era del 1955 (actualment hi ha constància des del 1945), eixe serà l'any de referèn-

cia del qual partirem. L'any 1955 va ser quan es va commemorar el Vè centenari de la canonització de sant Vicent Ferrer, per això se celebraren 12 dies de festa entre els quals trobem actes com: tridiums, misses, sermons, rosari de l'au-

2: Combregar d'impedits a les Festes de sant Vicent. Arxiu Municipal de Teulada.

En molt dels actuals, i que serviran de base per al que configuren hui les festes patronals de Teulada. No obstant trobem algunes variacions al llarg dels anys, tant pel que fa als organitzadors de la festa, com a l'espai que s'ocupa per a la mateixa (passem dels espais multifuncionals als perifèrics).

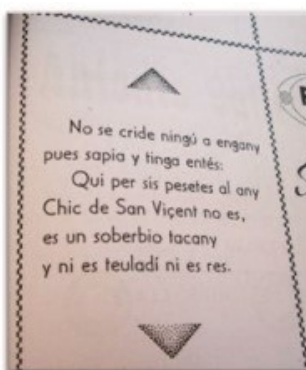
Algunes fonts orals consultades ens diuen que primerament les festes eren organitzades per l'Ajuntament, el qual s'encarregava de nomenar 8 festers, que anaven casa per casa de Teulada demanant 2 pessetes per tal de poder finançar-les, i sembla ser que la gent hi col·laborava de bon grat. Més tard apareixeran els anomenats "Xics de sant Vicent", els quals eren escollits per sort d'entre els homes que s'havien apuntat a l'associació (pagaven 6 pessetes de quota a l'any), i el dimarts, dia de la festa dels xics, després del sermó es treia una bossa roja i d'ella s'extreien els noms dels majors de l'any vinent.

En les festes de les que partim (1955),

ens trobem amb dos comissions, la comissió d'honor (integrada pel Governador Civil i Cap Provincial del Moviment d'Alacant, el President de la Diputació d'Alacant, l'Alcalde de València i el d'Alacant) i la Comissió organitzadora (integrada per l'Alcalde President, l'Associació "Chics de Sant Viçent" i el Secretari). Resulta curiosa esta organització ja que en ella trobem tant institucions polítiques (algunes per cert sense cap tipus de vinculació al municipi) com civils. Al 1969 serà quan trobem una denominada "comissió festiva", on de nou les institucions

tradicionals continuen tenint un important pes. Esta estava configurada per l'Alcalde President, el rector, els regidors de festes i 9 festers.

Ja a l'any 1970 serà quan l'organització recaurà exclusiva-

3: Llibre de Festes 1955

menten en la societat civil, en els clavaris i els majors (homes majors) concretament; també és este any quan la dona apareixerà en la festa (no trobarem una presidenta de la comissió de festes fins a l'any 2012), això sí, d'una manera "florerística" i sense capresponsabilitat: es tria a la reina de les festes, les dames d'honor i a

4: Cercavila de les festes al 1975.

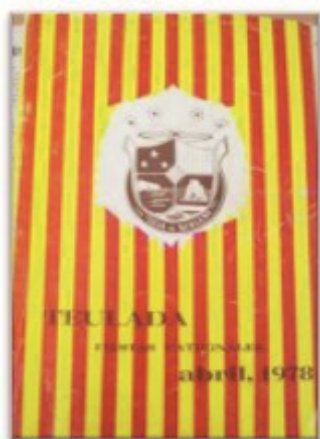
Arxiu Municipal de Teulada

oficial al Cinema Cervera. Serà a partir d'este

la seua cort en una mena de concurs de bellesa i es fa la seua presentació

any i el proper (1971) quan s'inicia una ampliació del programari introduint-se actes de tipus lúdic com concursos de dominó, cau i brisca, actes esportius (partit de basquetbol o gimnàstica rítmica) i culturals com teatre, conferències i exposicions de pintura. L'any 1972 apareix l'ofrena dins del trasllat processional de la imatge de sant Vicent i al 1973 comença a realitzar-se en la fase d'obertura festiva, el pregó de festes. Ambdós actes més bé típics de les Falles i no de les festes de Teulada, ja que com a acte d'apertura se solia realitzar "l'entrada de la murta". Un altre fet curiós és la introducció als anys 90 del "chupinazo", arribant a un punt en el qual es fan tres actes que donen inici a les festes.

Cal destacar la clara politització dels llibres de festes, sobretot el del 1975 i el 1976, ja que al 1975 s'introduirà l'himne regional valencià junt amb una senyera. Tampoc trobarem la típica imatge del cap de l'Estat (sí apareix anomenat). Malgrat esta estructura marcadament ideològica no serà fins a l'any 1978 quan aparega el primer programa de festes escrit en valencià. Per una altra banda el llibre del 1975 contrasta molt amb el de l'any següent (1976) en el qual en les primeres pàgines a més de les imatges del monarca,

5: Llibre de Festes 1978

tenia influències a Madrid i portava els llibres de festes al mateix Arias Navarro, ja que les seues secretàries estiejaven a Moraira. L'omissió de

la fotografia del Cap d'Estat en el llibre de festes del 1975 va sentar malament en els sectors més reaccionaris del poble².

Els anys 80 i 90 ens trobem davant la festa democràtica per excel·lència, apareixen actes de comensalisme públic i altres de transgressió de l'ordre social com la cavalcada de carrosses i les quintades, espais d'espontaneïtat i descontrol que juntament amb els bous al carrer, són els actes més participatius de les festes. S'amplien els agents festius (festers, associacions, visitants, immigrants, mitjans de comunicació). L'any 1983 apareixen els "festerets" menuts de 7 anys. La falta de gent per a l'organització de la festa fa que finalment s'establisca un sistema d'elecció de festers basat en l'anyada. Al 1993 eren onze festers, i és en este any quan desapareix la bossa que triava els majorals. En 1997 el número de festers tornà a canviar i van passar a ser quinze parelles, és a dir, s'incorporen les dones dels majorals a les comissions de festes i també es van incorporar els xics de la mateixa anyada que les festeres joves, que ja estaven en la festades de l'any 1970. El 2007 serà l'inici de les comissions majors per anyades, s'afegiran com a festers els *quintos* de 45 anys.

(continuarà)

Notes _____

1. "En la modernitat avançada la celebració festiva té una referència sacral" (Ariño, 2012)
2. Ens referim als residents del nucli històric de Teulada.
3. Conversa informal amb Joan Ivars Cervera, 16-06-2021

De les tradicions al futur: noves perspectives educatives

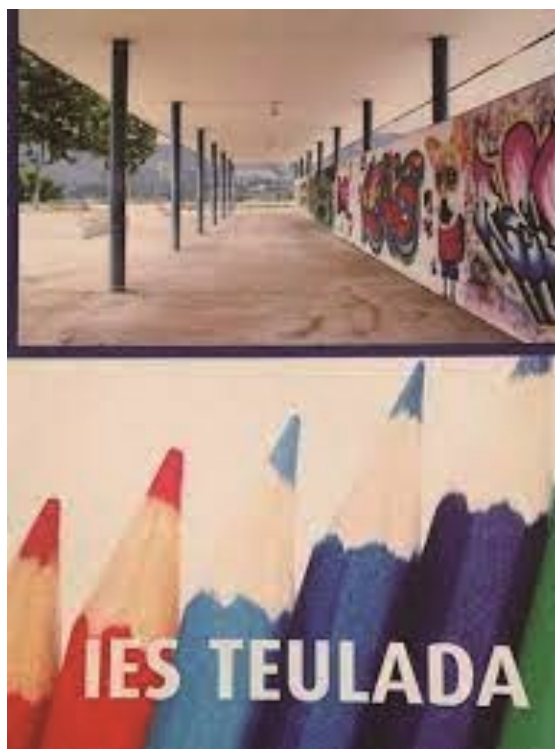
Teresa Ivars Oller

De vegades diem que la joventut té moltes idees al cap, però a vegades es troben en fases de no saber on posar-les. És part de la vida. L'IES Teulada, sota la direcció de José Miguel Parra, acull els estudiants de l'ESO i Batxillerat de Teulada i la comarca. Ara per ara segueix treballant de valent per aconseguir els millors resultats en el seu alumnat. Però últimament s'ha endinsat especialment en obrir opcions a aquells estudiants que han acabat l'ESO i Batxillerat i no saben ben bé com seguir formant-se. Amb aquestes inquietuds aquest centre educatiu ha introduït per a aquest curs 2021-22 el cicle formatiu de grau mitjà anomenat "Olis d'oliva i vins".

Acabar l'ensenyament obligatori pot ser una via comuna per a molts adolescents com també se'ls pot fer una muntanya per diferents contextos socials i familiars. Avui en dia hi ha moltes circumstàncies personals que afecten els estudiants de l'ESO i Batxillerat i per tant presenten diferents necessitats. Actualment, l'IES Teulada dona cabuda a tot tipus d'estudiant. Aquest centre teuladí d'educació obligatòria ofereix l'ESO, el Batxillerat i cicles formatius per a donar un ampli ventall d'opcions als estudiants de la comarca.

Tant abans com ara, sempre hem sentit parlar de fills d'alguns veïns que no volien seguir estudiant per acabar el graduat de secundària. A vegades era habitual posar-se les mans al cap, però

avui en dia tot ha canviat i hem obert els ulls a la realitat. Cal oferir camins nous a aquesta gent en altres àmbits vàlids. Dins de l'oferta educativa de l'IES Teulada, trobem el cicle de Formació

Professional Bàsica "Jardineria i composicions florals". És un aprenentatge basat en la pràctica i, en acabar-lo, aconsegueixes el graduat de secundària.

Com ja hem comentat, durant aquest curs escolar s'ha introduït el cicle de grau mitjà "Olis d'oliva i vins". Segons Parra, sols està a Requena i ara també al municipi de Teulada. Som uns privilegiats per poder comptar amb aquest recurs formatiu. Qui pot accedir a aquesta formació tan única en el País Valencià? Està pensat principalment per a aquells estudiants que han acabat

l'ESO o Batxillerat de qualsevol municipi i que no volen continuar amb estudis universitaris. En els darrers anys, aquests estudiants havien de matricular-se a un cicle formatiu d'una població veïna. A vegades entraven, a vegades no, i el fet de desplaçar-se presentava inconvenients per a poder acabar el cicle. Per tal d'evitar al màxim el fracàs escolar, l'equip directiu de l'I-

ques i del terreny eren molt adients. Aleshores van demanar un estudi a CREAMA per a veure la emprenabilitat en este sector. I van concloure que este cicle formatiu era una bona aposta per a aquest centre.

Després d'aquest primer pas van enviar aquest projecte junt amb una altra documentació a la Direcció Territorial d'Educació, a Conselleria, on quedava patent la viabilitat d'aquest cicle ací en la zona, amb, per exemple, un manifest de col·laboració entre el CREAMA i l'IES Teulada per a estar en contacte amb les empreses i poder fer pràctiques allí. A més a més, l'ajuntament de Teulada també va fer un informe per tal de cedir unes instal·lacions per al seu ús. Aquestes són les que disposa el Centre Ecomuseogràfic per a la recuperació dels oficis i qualificacions tradi-

ES Teulada va estar reflexionant per tal de solucionar aquesta situació. I van idear aquest cicle formatiu d'olis i vins tant interessant i adequat gràcies la casuística de la vila de Teulada. Tot i això, va comportar haver de superar alguns sots.

Per què es van decidir per aquest cicle d'olis i vins? Segons el director de l'IES Teulada, van observar amb cura com estava la zona, el mercat, la demanda i l'oferta de treball d'aquí de la comarca i van veure que les seues característi-

cionals, que inclou l'almàssera de l'Avгда. Sta. Caterina i la finca del Bancal Roig, a la ctra. de Benimarco. Després van signar un acord de col·laboració entre la Cooperativa Agrícola Sant Vicent Ferrer i l'IES Teulada, perquè així els processos que no pogueren estudiar-se en el centre formatiu, podrien aprendre'ls de primera mà. I finalment, van fer un estudi de mercat de totes les empreses dedicades als olis i vins i de la comarca.

Aquí no s'acaba com es va fer realitat el cicle. Tant al claustre com al consell escolar els va

Plafó ceràmic. Bodega Cooperativa sant Vicent Ferrer-Teulada

agradar moltíssim el projecte. Fet imprescindible per tal de dur-lo a terme. Faltava la visita del director general de Formació Professional de la Comunitat Valenciana, Manuel Gomicia, i el subdirector general, Joan Sarrión. Van vindre els dos per a comprovar que el projecte era factible i estava tot en condicions. Els va encantar i això va portar l'aprovació final del projecte. Per fi aquesta il·lusió es podia posar en marxa.

I per tal de fer palesa aquesta, la televisió d'A punt els va fer un reportatge i així fer difusió. És un cicle presencial de dos anys, on profunditzen aspectes d'extracció d'olis d'oliva, elaboració de vins, formació i orientació laboral, anglès, anàlisi sensorial, venda i comercialització de productes alimentaris, seguretat i higiene en la manipulació d'aliments... Com és evident, els estudiants acaben més que preparats per a entrar al món laboral i també gràcies a les 380 hores de pràctiques en una empresa.

Per a estrenar-se en aquest curs escolar, són 14 xics i 5 xiques entre 17 i 40 anys els iniciadors d'aquest cicle d'olis i vins. És tot un èxit segons el director del centre, José Miguel Parra. Aquestes dades normalment pugen en setembre, ja que hi ha estudiants que es matriculen més tard. També ens comenta que està plantejant-se la idea de crear un conveni per buscar llocs on l'alumnat puga pernoctar. Sols cal afegir, que amb aquestes expectatives s'estan ampliant les facilitats per tal de fer més atractiu

aquest cicle formatiu.

Aquesta formació obri les portes a la gent interessada en el món laboral de la comarca, a

Ecomuseu de l'oli i el vi - Teulada

l'enoturisme, a promoure el conreu de les oliveres i els ceps... Aquesta oportunitat uneix les arrels del passat amb el present i justament en una zona on la tradició de l'oli, del raïm i la panxa han sigut element clau de l'economia dels nostres avantpassats. Amb l'alé de futur és un bon començar per a les noves generacions.

Cuina de poble

Coques fregides

Paqui Tere Bertomeu

Ara que ve la tardor i canvia l'oratge també canvia la nostra manera de menjar, preferim plats més calents o elaborats que a l'estiu i amb esta recepta podem començar amb bon peu esta nova estació.

Ingredients:

1 Kg de farina

60 g de llevat de forn

1 pessic de sal i de sucre

Aigua tèbia per a pastar

Oli per a repastar

Elaboració:

Primer posem la farina, la sal i el sucre en un llibrellet, desfem el llevat en aigua tèbia, remenem i anem afegint l'aigua i pastant fins que la pasta no s'apegue a les mans. Posem un raig d'oli i ho tornem a pastar fins que l'oli s'haja incorporat completament a la pasta.

Ho taparem amb les *estovalles* i el *manil* i ho

deixarem reposar per a que infle. A continuació, fem pilotets i els aplanem (a ma casa sempre les hem fetes allargadetes), anem deixant les coques damunt de les *estovalles* i deixem que inflen una miqueta més. Tot seguit, tindrem

una paella o una bunyolera preparada amb oli ben calent, anirem fregint les coques i deixant-les dins d'una safata o una font.

Per a acompanyar les coques fregides haurem preparat un guisat de ceba i tomaca per a mullar-les, també es poden menjar amb salat.

Si estan gelades es poden obrir i farcir amb el que més ens agrada però acabadetes de fer són una delícia.

A altres pobles de la Marina Alta també se'n fan però són més redones, més primetes i amb un forat al mig per això s'anomenen *coques del forat*.

Bon profit!

La mort de Sant Vicent Ferrer, una obreta teatral teuladina, inèdita

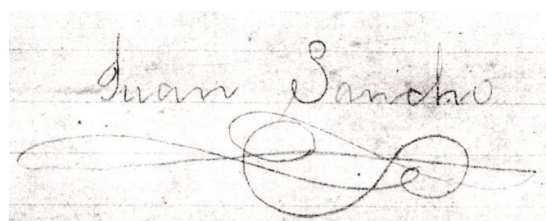
Joan Ivars Cervera

En la Biblioteca Municipal de Teulada es va depositar a principis dels anys 90 del segle passat, el llegat de la família Buigues-Sancho procedent de la seua biblioteca particular. Entre el material cedit a perpetuïtat es troba una bona col·lecció de periòdics i revistes dels anys 40-50 i una versió mecanoscrita d'una obreta de Maria Ibars (*Els miracles de Teulada*, dedicada a don Romualdo Bertomeu Lledó i datada a 1950), que es va editar a 1992 per l'Ajuntament de Teulada amb pròleg que vaig tindre el plaer de escriure.

Entre altres papers de l'esmentat llegat, vaig descobrir en el seu moment una xicoteta peça teatral que porta per títol *La mort de Sant Vicent Ferrer*, escrit en una lletra pulcra i artística, en 8 quartilles a dos cares. No sabem quan es degué escriure. Suposem que podria ser entre 1950 (VI centenari del naixement del sant) i 1955 (V centenari de la seua canonització); aquestos serien els anys de major fervor vicentí a Teulada, quan les celebracions se succeïren molt sovint al llarg i ample de les terres valencianes.

Respecte a l'autoria d'aquesta obreta pensem que podria tractar-se de Juan Sancho, almenys eixe és el nom i la rúbrica que apareix al final del manuscrit, tot i que també podria ser que fora ell qui haguera copiat el text. Per a les persones que el recordem, Juan Sancho regentava una tenda de roba i teixits al carrer de Dalt amb el seu germà Enrique, al costat mateix de la barberia de Vicente l'Ermità. Era un home culte

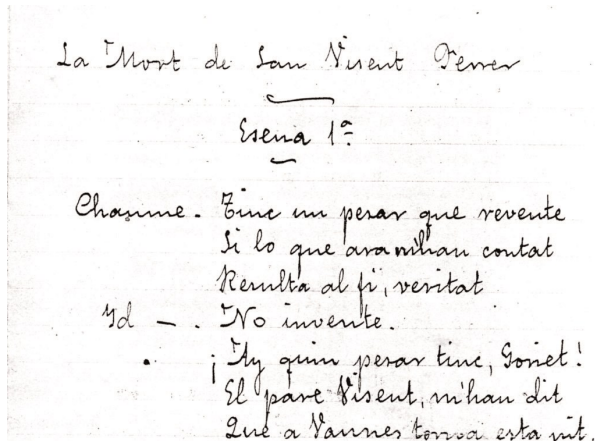
(per a la seua època), llegia regularment els periòdics, participava en activitats que s'organitzaven en la Societat Recreativa Cultural i de tracte molt amable i simpàtic sempre amb els seus interlocutors. Ben plantat i elegant, t'atonia sempre amb un somris natural tan bon punt creuaves el llindar de sa casa. Desconeixem que tinga altres escrits de caràcter literari o amb intencions artístiques. En el seu temps (els anys 30 i 40/50) era prou corrent organitzar vetlades culturals a la Societat Recreativa: obretes de teatre, xarrades, representació de diverses sarsueles, etc. En aquest context socio-cultural es degué pensar en escriure una obreta sobre Sant Vicent, en un moment dels primers anys del franquisme, quan el catolicisme més tradicional ho dominava tot.

A photograph of a handwritten signature in dark ink on aged, slightly textured paper. The signature reads 'Juan Sancho' in a cursive, somewhat stylized script. Below the name, there are several large, flowing loops and flourishes that extend across the width of the text.

Quant a l'obreta teatral de *La mort de Sant Vicent* podem dibuixar unes quantes notes. Cal dir en primer lloc que no figura al principi de l'obreta on transcorre l'acció, però llegint el contingut s'endevina que és a Vannes, la ciutat de la Bretanya francesa, on va morir el dominic valencià.

Tot i que hi ha diversos personatges, sols un, Jaume (escrit Chaume), apareix a les entrades dels diàlegs que formen tot el conjunt; a les restants entrades, sempre veiem la forma "id",

possiblement de manera provisional, en espera de posar posteriorment els noms de cadascú que anava intervenint en l'acció. A més de Sant Vicent, que apareix citat diverses vegades, s'anomenen els noms de diversos personatges masculins, com Goriet, Honoré, Pere, Bernat i apareixen citats el bisbe de Vannes, don Maurici, la Duquessa i altres personatges menors.

Se citen dos miracles fets per sant Vicent, un a Avinyó, quan toca la cara d'un xiquet i el cura, i l'altre ocorregut a Lleida. D'aquesta ciutat catalana es narra un miracle prou conegut: es parla d'una dona a qui "li han robat la fama" (segons diu sant Vicent) perquè no se sap públicament qui és el pare del seu fill; enmig de del sermó el sant li diu al xiquet que baixi del braç de sa mare i vagi cap son pare: "Batistet, busca a ton pare". I tot i que encara no sabia caminar -tan sols tenia huit mesos- travessa tota l'església i arriba fins a son pare. D'aquesta manera la dona recuperava el seu honor.

A més d'aquestes accions, apareix en diverses vegades el record de València, de qui diu "Valencia es lo més hermos/ que es pot vosté imachinar/, té els camps verds, blavet el mar/, sol radiant y un cel preciós./ En Valencia tot sonriu/ Y aquell que en Valencià viu/ viu enmig del Paradís". També es referix al valencià: "Si, es una llengua tan dolça/sí, no n'hia cap com ella".

L'obra està escrita en vers dividida en 10 escenes, en general en estrofes de quatre versos, rimant el primer amb el quart i el segon amb el tercer, encara que hi ha molts versos lliures que no rimen amb cap altre.

La llengua utilitzada és de caràcter popular i, com es pot esperar, no segueix cap norma d'ortografia; les normes de Castelló s'havien aprovat a 1932, però encara no es coneixien a la majoria de pobles i ciutats. Hi ha expressions populars com "tinc un pesar que revente", "allà vaig/ el buñol busca sols la mel calenta" o "content com gat en un lleu" i altres per l'estil que li donen al text una caràcter més viu, propi de la llengua parlada pel poble.

En l'última escena, quan es comenta que sant Vicent ha mort, apareixen els següents versos que tanquen l'obra: "En les Corts era de lley/cuant el Monarca es moria/ que un ministre al poble dia:/ el Rey s'ha mort ¡Viva el Rey!/ per lo tant lo cau de fer/ es dir ara clar y fort/ "El Pare Visent s'ha mort"/ ¡¡Viva San Vicent Ferrer!! – FIN"

Mort de Sant Vicent Ferrer (Miguel del Prado-segle XVI. Museu Sant Pius V)

Llicència:
Wikimèdia
Commons

Octubre de 1935: el desnonament d'arrendataris de finques a Teulada

Juanjo Buigues Sapena

Històricament, al nostre territori, eminentment minifundista, es trobava prou estesa la figura del treballador agrícola que explotava la terra sota un règim de tinença indirecta com l'arrendament o emfiteusi, consistent en la cessió perpètua, o durant un llarg període de temps, del domini útil d'una finca rústica mitjançant el pagament d'una renda anual al propietari. Sota aquesta relació econòmica precapitalista, una notable part del proletariat rural valencià havia aconseguit l'accés a l'usdefruit de la terra.

Mesures normatives favorables als arrendataris.

Aquests treballadors del camp s'havien vist beneficiats per les primeres mesures parcials preses pel govern provisional de la II República, especialment preocupat tant pel atàvic problema d'accés a la possessió de la terra al camp espanyol, com pel recurrent atur estacional que subsistia a l'activitat agrícola.

Així, es va decretar la congelació dels arrendaments agrícoles existents aleshores, prohibint l'expulsió de petits arrendataris, amb la finalitat d'evitar una rescissió generalitzada per part dels propietaris, recelosos del tractament que la futura Reforma Agrària¹ anava a donar a aquest tipus de relació jurídica. Tanmateix, aquells arrendataris que decidiren abandonar les terres anaven a tindre el dret d'exigir una compensació econòmica al propietari per les millores efectuades a la finca.

La dreta impulsa la contra-reforma agrària.

No obstant, després dels comicis de novembre de 1933 s'anava a configurar una nova

aliança al capdavant del govern de la II República, conformada pels republicans radicals de centre d'Alejandro Lerroux i la dreta catòlica de José Mª Gil-Robles. Aquesta última s'incorporaria a les competències executives a partir d'octubre de 1934, a l'hora que s'encetava una forta repressió social i política arran dels esdeveniments revolucionaris produïts per la vaga general convocada pels sindicats UGT i CNT.

Tanmateix com al bienni de govern republicà-socialista anterior, la qüestió agrària tornava a estar objecte de controvèrsia, en aquest cas per la forta pressió exercida per part de les associacions patronals, els 'agraris' i l'ala reaccionària de la CEDA amb l'objectiu de diluir i revertir legalment els exigus avanços socials que s'havien produït fins aleshores.

CACIQUISMO SECULAR

Cómo se incumple la ley de Arrendamientos en el pueblo de Teulada (Alicante)

*El Herald*o, de Madrid -31-10-1935

Aquesta frontal oposició per part de la dreta agrària a qualsevol tipus d'iniciativa legislativa que alterés les desiguals relacions de poder al camp va aconseguir, a l'àmbit concret dels arrendaments de finques rústiques, la preeminència dels drets dels propietaris respecte dels arrendataris mitjançant una sèrie de mesures de caire regressiu: la reducció del temps de durada del contracte; la supressió dels límits màxims de la renda a pagar per l'arrendament; l'elusió de qualsevol mecanisme de resolució extrajudicial de conflictes amb presència paritària (com els jurats mixtes); o la desaparició del dret de tanteig

i retracte per part de l'arrendatari. Però fonamentalment, la mesura que major dany va causar als arrendataris fou la possibilitat d'estar desnonats sota l'argument del conreu directe de la terra per part del propietari.

A efectes pràctics, açò es traduïa en que si l'arrendatari continuava ocupant la finca en virtut dels decrets del govern anterior, o si els contractes eren verbals², el propietari podia recuperar la terra quan finalitzés l'any agrícola d'aquell 1935. A més, qualsevol recurs interposat per l'arrendatari en defensa dels seus drets anava a substanciar-se a través dels Jutjats Municipals, tradicionalment conservadors i, especialment a l'àmbit rural, sotmesos a la influència dels cacics³.

Els 'senyorets' desnonen els seus arrendataris.

Així les coses, a Teulada, aquell mes d'octubre de 1935, una volta finalitzada la campanya del raïm, Romualdo Bertomeu Rodríguez, propietari d'uniques 50 finques rústiques al municipi, requeria, en una sola demanda davant del Jutjat Municipal, el desnonament d'11 arrendataris, sense atendre a cap tipus d'indemnització per les millores realitzades⁴. Alguns d'aquells veïns que anaven a estar expulsats d'aquelles terres, i privats del seu principal mitjà de subsistència, les havien treballades des de feia 30 anys i aportat un alt valor afegit amb la plantació de centenars d'arbres i ceps, i fet productives finques que s'havien trobat quasi ermes, a més d'haver hagut de suportar un increment de més del 50% de la renda a pagar després d'haver realitzat aquestes inversions.

Un d'aquests arrendataris desnonats va estar el pare de Jaime Malonda Ivars⁵, qui havia estat fins aleshores políticament vinculat al propi Bertomeu, cap aleshores del Partit Republicà Independent al municipi, i que abandonarà la seua disciplina per fundar Unió Republicana a Teula-

da, un nou actor polític al panorama local.

Altres arrendataris afectats fou el veí José Oliver Esquerdo, en aquest cas expulsat d'una finca rústica propietat de Romualdo Bertomeu Lledó, cosí de l'altre terratinent, i cap local de la Dreta Regional Agrària⁶. El Jutjat Municipal el va condemnar al desnonament sense que s'acomplís els terminis legals de preavis, ni s'admetés a tràmit cap prova per part del desnonat. A més, al ser-li notificada la sentència el propi jutge, José Pastor Gisbert, li recomanava que no presentés cap recurs a instàncies legals superiors per evitar perdre temps i diners.

Aquests desnonaments van causar un fort impacte social i indignació entre el veïnat, del qual es va fer ressò tant premsa de difusió provincial, com capçaleres d'àmbit estatal. A les seues planes es lamentaven de l'ancestral actitud submissa i resignada d'aquests treballadors, dels quals sempre havien disposat a voluntat els cacics locals, exercint com una mena de 'senyors feudals', fins al punt d'anar a entregar-los personalment a les seves llars les paperetes de les candidatures que havien de votar en períodes electorals.

Tot i això, altra premsa⁷, altaveu de les diferents posicions polítiques representades al govern, es felicitava pels positius efectes que anaven a tindre les noves disposicions legals en matèria d'arrendaments rústics, beneficioses per a totes les parts: aquells arrendataris que suportaven condicions abusives en els seus contractes es veïen 'emancipats' d'aquests compromisos, podent arrendar altres finques més convenientes als seus interessos; mentre que els propietaris que volgueren explotar directament les seues finques, o tornar-les a arrendar, ho podrien fer, "*duent a terme una obra altruista evidentment beneficiosa en favor dels nombrosos ciutadans que a l'activitat agrícola i ramadera es dediquen*".

Conseqüències polítiques per al jutge municipal José Pastor.

El controvertit paper que va assumir José Pastor en aquelles demandes de desnonament el va assenyalar front a gran part del veïnat, mostrant-lo com a col·laborador necessari en les pràctiques dels 'senyorets'. Des d'alguns sectors dels sindicats i partits del Front Popular sempre es recelà de la seua actuació i se'l considerarà sospitós a la 'causa republicana'.

ninguna mejora, hundiéndolos en la mayor miseria. De todos estos labradores y sus familias, ha dispuesto siempre Romualdo Bertomeu, como «señor feudal» e incluso ellos y sus familiares votaban en las elecciones con la papeleta que el señor Bertomeu les daba en su propio domicilio.

¡VOTAD A LAS DERECHAS PARA QUE OS HUNDAN EN LA MISERIA!

Tambié el representante político de Gil Robles, don Romualdo Bertomeu Lledó, primo del otro antes mencionado caciquillo, procede como su paciente.

El Luchador, núm. 8359-29-10-1935

L'evolució política de Pastor resulta paradigmàtica dels convulsos moments que s'hi vivien aleshores, on la seguretat personal era el principal capital a preservar. Així, si bé havia estat un dels màxims dirigents de Partit Republicà Radical a Teulada, i jutge municipal des del bienni radical-cedista, passarà a les files d'Esquerra Republicana després de la victòria electoral del Front Popular al febrer de 1936, per acabar afiliant-se al PSOE a setembre d'aquell any⁸.

Malgrat açò, la seva integritat física es veurà amenaçada en diferents capítols viscuts al municipi durant el període de màxima efervescència revolucionària. Va tractar de presentar la seua dimissió en diverses ocasions davant del Jutjat de 1ª instància de Dénia, però no serà apartat definitivament del càrrec de jutge municipal

fins a finals de 1937.

Notes

1. Per conèixer amb profusió la qüestió agrària al camp espanyol una obra cabdal és *"Reforma agraria y revolución campesina en la España del siglo XX"* d'Edward Malefakis.

2. Un tret comú dels arrendaments de finques rústiques al camp valencià era la inexistència d'un contracte per escrit. Molts d'aquests treballadors del camp eren analfabets i confiaven en el valor de la paraula donada. Aquestes relacions s'iniciaven verbalment i anaven prorrogant-se tàcitament en el temps, per la qual cosa l'arrendatari, en termes generals, no anava a poder aportar cap prova documental que acredités que el dret a l'explotació de la terra encara no havia vençut.

3. Els càrrecs de l'administració de justícia a l'àmbit local eren proposats i elegits per les pròpies corporacions municipals, per la qual cosa les persones que els ocupaven es trobaven dins del cercle de confiança d'aquells qui controlaven el poder polític. Durant el temps de pervivència de la II República van exercir com a jutge municipal els veïns Vicente Bertomeu Vives, Pedro Buigues Ivars, José Pastor Gisbert, Bautista Vila Buigues i Guillermo Oller Masó.

4. *El Luchador: diario republicano*, núm. 8359, 29 d'octubre de 1935 i *El Heraldo de Madrid*, 31 d'octubre de 1935.

5. Procediment sumaríssim d'urgència núm. 7799 contra Jaime Malonda Ivars (AGHD)

6. És interessant comprovar com les elits locals, amb uns interessos econòmics comuns evidents, tractaven de posicionar-se a diferents opcions partidistes, dins del ventall de la ideologia dretana, per controlar qualsevol acció política al municipi, generalment a través de l'adhesió a alguna figura pública de transcendència provincial o estatal.

7. *Diario de Alicante: Periódico republicano*, núm, 15 de gener de 1935; *El Día: diario de información*, núm 5972, 13 d'agost de 1935.

8. Procediment sumaríssim d'urgència núm. 721 contra José Pastor Gisbert (AGHD).

El triangle sociocultural-esportiu de la Marina Alta Moraira-Benitatxell-Teulada: MOBETE

José Antonio Roca

Obri els braços, agafa una càpsula de cafè i fes-te'n un de llarg; així, una societat civil, que d'alguna manera, no deixa de pensar en un nivell d'harmonia social, proposa, dins d'un espai geogràfic, proper, adjacent, de dos municipis, que enfortisca els seus vincles socials, culturals, esportius, amb un entorn, de visió més enllà del propi municipi, com a referent estructural d'agermanament, en el qual:

L'aspecte d'una societat canviant,

L'aspecte Covid d'una societat,

L'aspecte d'una societat de teletreball, propera al mar.

L'aspecte d'una societat a l'aire lliure

L'aspecte d'una societat més cultural i d'oci,

L'aspecte d'una societat més gastronòmica i vitivinícola

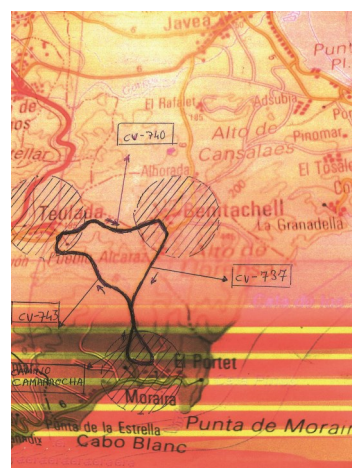
L'aspecte d'una societat més saludable i viscuda

L'aspecte d'una societat en la qual l'esport té vida en totes les fases de la vida. Com a eix fonamental en la infància, de la formació; en l'adolescència de la competició i en la segona i tercera edat de manteniment.

Així, es proposa, des d'aquesta revista *La Belluerna*, de l'Associació Cultural Amics de Teulada, l'inici d'algunes converses per tal de debatre sobre la necessitat de crear el triangle Moraira-el Poble Nou de Benitatxell-Teulada, que amb les seues inicials, l'anomenem MOBETE, d'uns 15 o 16 km, segons ubicacions i projecte, amb un camí paral·lel i continu als camins existents, amb el propòsit de caminar a peu, córrer i finalment circular per una carretera ciclista. En aquest recorregut hi hauria una àrea recreativa, de descans

a cada poble, amb lavabos, barbacoa, font, bar, il·luminació, arbres, taules, etc.

Cal insistir en la infraestructura, principalment com a projecte rellevant a la comarca, exemple d'agermanament, referència de l'oci-esport-cultura, l'alleujament del trànsit rodat de ciclistes i corredors en les tres poblacions, evitar accidents, retards, avançaments inadequats, etc., que és massa petit l'espai municipal com a referent d'aquests esports. A més, cal posar de relleu el gran boom del ciclisme a Europa i a Espanya;

així com el *running* que ha arribant a les xifres de 30.000 corredors en l'última marató de València.

El recorregut no té principi ni final, però per començar per algun

lloc, proposaríem, l'àrea recreativa de Teulada, al costat de l'existent i la rotonda, en direcció a la CV-740, cap al Poble Nou de Benitatxell i abans d'entrar al municipi, per l'espai recreatiu existent, en la zona de cases de camp, horts, mirant ja a Moraira, per a iniciar el descens per la CV-737, en direcció a la badia de Moraira, és a dir, la carretera de Moraira-Teulada; així, en l'esplanada, al costat de l'aparcament del mercat, sense entrar en la localitat, l'àrea recreativa de Moraira, i tornar a pujar, a través de la Cama-roja, per a enllaçar la comarcal de la CV-743, Teulada-Moraira.

Passejant per les Comes

“*Iphiclides feisthamelii*” (Podalirio, chupaleches o xuclallet)

José Vte. Ferrando Cervera

Acabada la vida professional per jubilació, un ha de buscar-se alguna activitat a més de les habituals i rutinàries si és que no arrossega d'enrere aficions i hobbis que li òmpliguen el temps en la nova etapa que comença.

Jo em vaig decidir per la fotografia, i vore't per davant un projecte d'horitzó tant llunyà, començar a manipular una càmera amb infinitat de possibilitats, conèixer tècniques cada vegada més estimulants, normes, estils, capturar motius urbans, paisatges, marines, gent ... és d'allò més enriquidor i fascinant. I sobretot les floretes i animallets, eixos éssers xicotets uns, minúsculs els altres, que enriqueixen el nostre paisatge, m'han animat a respectar i estimar molt més la natura.

Jo visc a les Comes, la rica partida de fresca terra que mira sempre al sol i a la mar, de temperatura càlida especial a l'hivern i frescor particular a l'estiu que li proveïx el llebeig.

Un dia em vaig apropar als voltants d'un garrofer que tinc, centenari com molts dels del terme, per a fotografiar alguna floreta, plantetes, i algun que altre insecte. No vaig vore res en especial que no coneguera ja, així que no ho vaig fer molt llarg.

Ja me'n tornava cap a la caseta decebut per la pobra magnitud de la cacera (supose que als caçadors i pescadors alguna vegada els passarà el mateix), quan, de sobte, se m'apareix aquest

exemplar de papallona que planejant aterra lleugerament a prop de mi estenent les seues ales per a mostrar-me el seu meravellós cos i com dient-me: “Ací estic, pren-me totes les fotos que vulgues”.

Com no, però només em va permetre quatre o cinc preses perquè de seguida alçà el seu majestuos vol cap al sud, cap a la mar.

Arribe a la caseta i comence a documentar-me gràcies a la informació que tenim a l'abast del web. I aquestes són les seues especificacions:

Nom vulgar: Podalirio, “chupaleches”

“xuclallet”

Classe: Insecte

Ordre: Lepidoptera

Família: Papilionidae

Gènere: *Iphiclides*

Espècie: *I. feisthamelii*

És una de les papallones, més grans d'Europa, entre 6 i 8 cm amb les ales esteses. No em pare a fer una descripció física del seu cos perquè bé

el podem contemplar en la imatge. Viu en zones càlides amb poca vegetació a prop d'hortes. Es pot vore volar d'abril a setembre. Les larves s'alimenten de plantes de la família dels rosers i d'ar-

bres fruitals com la prunera, pomera, cirerer i altres. La majoria dels adults posseïxen un aparell bucal succionador format per l'espíritrompa, un llarg tub que s'enrotlla en espiral. S'estén pel nord d'Àfrica, Península Ibèrica i sud de França. Sí, per ací el nostre terme de Teulada la podem contemplar.

Quan la vaig acomiadar allà al garrofer, vaig pensar, amb certa malenconia, que mai més ens tornàriem a retrobar.

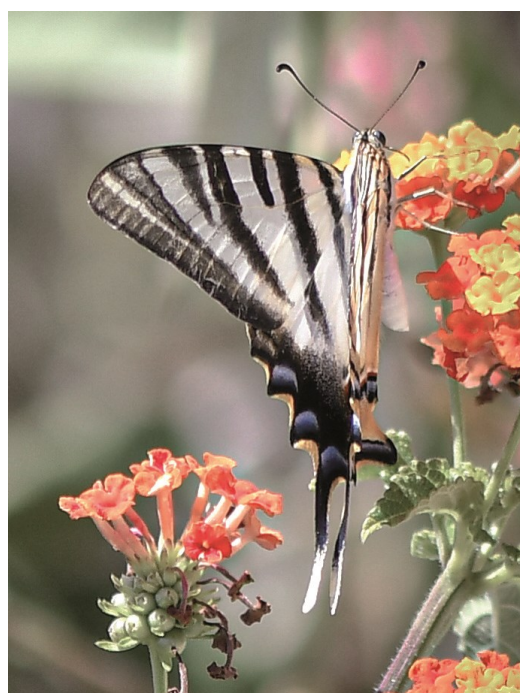
Doncs no, per a la meua sorpresa i alegria, un altre dia la vaig vore tota juganera per la lantana que tinc a l'entrada de la caseta. Quin goig! No seria la mateixa però cert que era una *Iphiclides*

podalirio. De seguida vaig anar a per la càmera amb la incertesa de que romangués allí quan tornara.

Allí ja no estava, però no van passar ni dos minuts quan la vaig veure apropar-se amb el seu imponent vol i mostrar-me una altra vegada sense moure's, la molt presumida, la bellesa del seu cos.

No podia distraure'm. Havia de disparar i disparar perquè, la molt inquieta, no romania parada ni un sols moment: xuclant per ací, xuclant per allà amb la seua enorme espíritrompa, me'n vaig, me'n torne, ara puge, ara baixa... Jo el que desitjava era contemplar de prop el seu imponent cos, acariciar el seu pelatge, el seu llom, seria suau, seria aspre? Volia conèixer quina seria la sensació al seu tacte, però impossible. Al menys em va permetre que li fera aquest breu reportatge que engalana el meu xicotet arxiu fotogràfic.

Quan feu senderisme pel terme de Teulada, aneu al camp o a la muntanya, estigueu atents al vostre voltant per si alguna podalirius us vol saludar.

De la simplicitat al talent: Toni Marí (artista del ferro)

José Antonio Roca

Són les 17:00 del 21 de maig de 2021, hem parlat aquest mateix matí (per telèfon) i li he proposat aquesta entrevista d'àmbit personal. Ens asseiem en una de les taules del seu restaurant, que gestiona una parella de bon quefer, dins del mateix complex restaurant-taller-exposició de Toni Marí.

Em diu que és la primera vegada que li fan una entrevista de caràcter personal; sempre ha estat sobre la seua feina. Com a gest d'agraïment, li done una bossa amb quatre llimes grans, com a regal.

Demanam un té, per a ell i una aigua per a mi. Pantalons texans, camisa negra de màniga curta, barba del dia, pell bruna, cabell gris caragolat, prim, 57 anys...

I jo li pregunte: - “què en penses de la teua infància?”

Molt feliç, molt afecte, per a ell i per al seu germà. Fa quatre anys va morir sa mare, una relació molt intensa, i ara li queda un gran buit. De moment, el seu pare, en estat terminal.

-“Parla'm de la teua adolescència...”

-“Als 14 anys vaig anar a treballar per necessitat a un taller de ferro a Xàbia. Necessitat, coincidència, faig casetes de fusta d'època...” Ix amb xics, xiques, sense alcohol, sense drogues, no fuma.

-“Com descobreixes que tens talent?”

-“És dins teu, no ho saps, però és habilitat, sort, circumstàncies; m'agradava dibuixar, treballar esbossant pedres, ferros. Potser per haver treballant en un manyà local, tot és el 50%, així és la sort.

-“En principi, i en general parlen bé de tu : senzill, humil, servicial, cooperatiu, quan et vas adonar que hi havia un canvi i vivies de l'art?”

-“Sí, això passa, perquè acompanye un amic que l'estaven tractant de càncer als EUA; allà vaig veure les possibilitats, vaig trobar un manyà el propietari del qual era gallec, vaig preparar una exposició a Nova York, d'escultures, i l'endemà totes es van vendre.

Més tard em vaig traslladar a París, presentant una altra exposició, de 30 obres; se'n van vendre 24.

En aquestos moments tinc 57 anys i vaig deixar

l'empresa de maneria, en la qual havia estat treballant a Xàbia; és un moment molt difícil, com ara la COVID, però això va ser durant la Guerra del Golf, parlem de fa 27 anys, finals de 1995 a 2000.

-“Parla'm de la teua família...”

“Tinc una filla de 30 anys, de la meua primera dona, i una filla de sis anys de la meua relació actual.”

-“Vosaltres que heu viatjat pel món, què us sembla la Marina Alta?”

-“Que som privilegiats, tot és diferent, en un espai tan reduït de distància, entre un municipi d'interior, com pot ser Pego, i els municipis de la costa. Ric en gastronomia, la millor, arròs, fruites, carns, pesca, vi, etc.”

-“Has tingut dificultats en el teu desenvolupament professional?”

-“Sí, he tingut feina, m'he equivocat; he tingut una evolució constant d'aprenentatge i un esforç continu. A Nova York no sabia què faria i em vaig arriscar. A més, hi ha hagut enveges en el meu entorn.”

-“Quins són els propers projectes?”

“Un monument faller, al carrer Major de Paterna (València), i altres encàrrecs privats.”

-“Com li poses preu al teu art?”

-“Principalment, per *caché* em solidaritze amb les escoles, els grups musicals-culturals, en general amb la gent del poble”

-“Què penses d'Espanya, de les Comunitats Autònomes, del "procés", de Catalunya, dels adults?”

-“Molt fàcil, que tots ens hem de sentir espanyols, com als EUA; allí tots són nord-americans, no hi ha patriotisme de cap estat”-

-“Parla'm del dia a dia...”

-“No cuine, ni esports, ni música; m'he hagut de centrar molt en les meues creacions; respectuós amb el llenguatge”.

Em proposa, -ja que li ensenye la revista-, que aquesta entrevista es fa en castellà, i que la publique en castellà, que parla el valencià i també entén el castellà.

Que vivim del turisme, i que l'ordre de les llengües ha de ser: castellà-anglès-valencià.”

-“Què en penses de la COVID?”

-“Que sortirem definitivament d'aquí a dos o tres anys, més reforçats; que vaig prendre la Guerra del Golf, fa 25 anys, i crec que em va catapultar, vaig sortir més reforçat, aquest és un període cíclic, optimista.

-“Et pregunte si t'has sentit còmode”

-“Ell diu que sí”. Li truquen per telèfon diverses vegades, jo no l'agarre, ell tampoc, excepte en una ocasió.

Li agràisc el seu temps, la seua sinceritat, li faig una foto a la Balena Antònia, -el treball a sa mare-, i ens acomiadem afectuosament. Gràcies amic.

«2026: Toc de queda»

Joan Lluís Moreno

Nota de l'autor: Els personatges i els fets que apareixen a continuació són fruit de la imaginació de l'autor. Qualsevol paregut amb la realitat és puta coincidència.

Quan el vint-i-cinc d'abril de 2026, amb motiu de la commemoració del vinté aniversari de l'entrada en vigor del nou Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, el CIS (Centre d'Investigacions Sociològiques) declarava en el seu informe que durant els darrers deu anys l'ús social del valencià s'havia incrementat en un 0,05 per cent, totes les alarmes es van disparar. La primera mesura resultant d'aquest informe era la convocatòria immediata d'una reunió al més alt nivell entre el president del Govern espanyol i el Molt Honorable President de la Generalitat Valenciana. En aquesta cimera el Molt Honorable declarava de manera inequívoca l'espanyolitat del poble valencià i es comprometia amb el president espanyol a col·laborar colze a colze amb el Govern central per estudiar les mesures adients encaminades a recuperar l'espai lingüístic perdut per l'espanyol i a garantir els malmesos drets lingüístics dels castellanoparlants a la Comunitat. S'hi comprometia igualment a reformar immediatament l'Estatut i la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià i a frenar qualsevol eufòria nacionalista que poguera derivar de dades tan contundents. El president del Govern espanyol reconeixia i agraïa públicament el compromís del Molt Honorable, i garantia el suport absolut del Govern central a qualsevol mesura que la Generalitat considerara adequada per tal de redreçar la situació, alhora que es comprometia a destinar una partida pressupostària extraordinària per a la instauració d'una seu permanent de l'Institut Cervantes en cada una de les capitals de província valencianes.

Un mes després, el president de la Generali-

tat Valenciana convocava una reunió extraordinària amb tots els alcaldes de ciutats i pobles governats pel Partit Voxpular, per tal d'estudiar conjuntament una bateria de mesures que, d'una banda, contribuïren a frenar «*la mes que pobable desaparicio del castella en la nostra Comunitat en un curt plaç, en el cas que no apliquem les mesures correctores adecuaes*», segons paraules del conseller d'Educasio, Asunts Socials i Mig Ambient. La reunió d'alcaldes acabava amb una declaració conjunta en la qual es manifestava la ferma voluntat de les autoritats locals i autonòmiques de treballar perquè el poble valencià continuara sent un model de convivència pacífica de cultures i llengües, ben allunyat del model nacionalista independentista radical excloent d'altres territoris. Igualment s'hi arribava a l'acord de demanar a la Federació Espanyola de Futbol la celebració de sengles partits amistosos de la selecció espanyola en cadascuna de les capitals de província, coincidint amb els dies 9 d'octubre, 19 de març i 25 d'abril.

Una setmana més tard, el DOGV publicava una bateria d'iniciatives legals d'emergència, la més important de les quals era el Decret 49/2026 de 17 de maig, en què es declarava el «Toc de queda lingüístic», a través del qual s'establia la «*prohibisio del us del valensia, tant oral com escrit, a partir de les 21:00 hores, en la via publica, en els mitchos de comunicació y en tots aquells puestos o actes que puguen tindre la considerasio de publics o que ultrapasen la considerasio d'actes de comunicasio personal y intima fora d'una propietat privada a la que, en ningun cas, tindra acses el public en general, pasant, en ixe cas a ser considerat puesto public*». L'aplicació d'aquest decret portava com a conseqüència l'obertura d'un nombre considerable de denúncies i expedients sancionadors, alguns fragments

dels quals s'esmenten a continuació.

Teulada, 2-6-2026: «[...] que a les 21:15 el denunciatiu va parar el cotxe en un semàfor en roig i quan jo em vaig parar amb la moto al seu costat, ell em va dir 'Bona nit, Pep, què fas, xe?', a la qual cosa li vaig respondre 'Estasione el vehículo y baje del coche con la documentación', i ell em va contestar 'Vols que mo'n fem una?', cosa a la qual vaig contestar 'Le repito que estacione el vehículo y baje del coche con la documentación', a la qual cosa el denunciatiu es va negar mentre em deia 'Hòstia, Pepet, que soc ton tio, què collons passa? Que m'he saltat algun semàfor?', i en constatar que el denunciatiu no acataria les meues ordres vaig avisar un altre company i entre els dos ens vam vore obligats a fer-lo baixar del cotxe. Quan li vam explicar el motiu de la denúncia, ell ens va contestar 'Jo parle com em passa pels ous i quan li ho conte a ton pare, de la bescollà que t'ha d'arrear te n'has de recordar tota la vida' [...]» (Font documental: Policia Local de Teulada-Moraira)

Albuixec, 11-6-2026: «[...] que a les 22:35 passava per davant del bar El Pelut, on hi havia molta gent mirant el partit de la Copa d'Europa que jugava el València contra l'Olimpiakos i em parí un moment en la porta a vore el resultat. I en eixe moment el jugador número 10 del València rematà i el baló pegà en el travesser. Aleshores el denunciatiu cridà de manera perfectament audible 'Me cague en la mare que l'ha parit mil vegaes!', per la qual cosa li diguí que isquera un momentet al carrer i el denuncií, i ell, que estava baix els efectes de l'alcohol, em diguí 'Me cague en la mare que t'ha parit mil vegaes, Jaumet' i esgarrà la denúncia [...]» (Font documental: Policia Local d'Albuixec)

València, 12-7-2026: «[...] que a las 21:01 el denunciado ejercia de juez de linea en el partido de tenis que se disputaba en el polideportivo Agóra de esta ciudad. Que a partir de una bola lanzada por uno de los jugadores que votó en la parte exterior de la linea que delimita la pista

por la banda izquiérda del jugador el denunciado gritó '¡Au!' a plena voz con la intencion de que todo el mundo pudiera oirlo. Que nos vimos hobligados a interrumpir el partido para cumplimentar la denuncia correspondiente entre las protestas del publico asistente lo cual nos obligó a presentar otra denuncia que anjuntamos a esta contra uno de los espectadores el cual ocupaba una silla mas alta con escalónes justo al lado de la pista el cual se negó a bajar de la silla para firmar la denuncia. Que el denunciado que se identificó como juez de linea halegó que la palabra que habia pronunciado no era 'au' sino 'out' que según el mismo explico significa 'fuera' en inglés aunque todos los agentes que estabamos presentes en el partido podemos testificar sin duda alguna que el denunciado gritó 'au' en diferentes ocasiones a lo largo del partido sin que intervinieramos o interviniesemos en momento alguno puesto que aun no éran las 21:00 horas y que fue a las 21:05 cuando nos decidimos a actuar para cumplir lo que marca la legislación vigente [...]» (Font documental: Cuerpo Nacional de Policia de València)

Nules, 18-9-2026: «[...] que la denunciante es va presentar a les 0:25 hores a les dependències de la Policia Local amb la intenció de denunciar el seu home. Va declarar que, al voltant de les 23:40 de la nit, ella i el seu home estaven mirant la televisió i van decidir anar-se'n a dormir perquè va acabar la pel·lícula que estaven mirant. Que, quan ja es trobaven al llit, el seu home es va arrimar a la denunciante amb la intenció de mantindre relacions sexuals amb ella i que, tot i que ella estava cansada de tot el dia, hi va accedir perquè també li apetia i ja feia una setmana que no en mantenien. Que quan el seu home estava a punt de procedir a introduir el seu membre dins de la vagina de la denunciante, i mentre li tocava els pits, este va exclamar 'Quines mames tens!' Que esta no és la primera vegada que el seu home li parla així mentre mantenen contacte físic. Que, encara que ella s'estima molt el seu home, sempre s'ha considerat una ciutadana exemplar i

*no vol fer res que vaja en contra de la llei, i és per això que s'ha decidit a presentar la denúncia. Quan l'hem informada que la prohibició de l'ús del valencià només afecta els espais públics i no els actes íntims en una propietat privada, la denunciante ha contestat que, per si de cas, ella preferia fer la denúncia per a aco-
vardir un poc el seu home, perquè ell era molt llançat i estava segura que acabaria incomplint la llei si no l'espantàvem una miqueta, i que aquella denúncia li serviria d'advertència [...]».*

D'altra banda, el 8 d'octubre d'aquest any, el consell publicava en el DOGV un altre decret, en el qual s'ordenava la traducció al castellà de tots els topònims valencians, i la revisió d'aquells que ja havien estat traduïts anteriorment. En l'annex I de l'esmentat decret s'oferia un llistat amb els nous topònims que entrarien en vigor a partir de la data de publicació del decret, coincidint amb la celebració de la diada del 9 d'octubre, dia que passava a denominar-se oficialment «9 d'octubre, Dia regional de la Comunitat Valenciana d'Espanya». Oferim ací una selecció d'alguns pobles que figuren a l'annex (vegeu l'annex I al final de l'article)

Fruit del conveni de col·laboració entre la Generalitat i les institucions públiques locals, era la decisió de molts ajuntaments d'adaptar la toponímia local a la nova llei, a més de revisar el lèxic en tots els àmbits —social, cultural, polític i administratiu— per tal de contribuir a la tasca comuna mampresa des dels governs central i autonòmic, i d'intentar implicar-hi entitats privades. A tall d'exemple, anomenem ací algunes de les accions dutes a terme per l'Ajuntament i la Diputació d'Alacant, unes de les institucions que, en paraules del Molt Honorable President de la Generalitat Valenciana, «*mes i mes lealment han col·laborat en els governs valencia i espanyol pal reviscolament de la llengua comu, compartida, no solament per tots els espanyols, sino per mils i mils de milions de persones de tot el mon*».

La primera mesura consistia a destinar una partida de tres-cents mil euros per retirar tota la retolació en valencià de la capital alacantina. L'aplicació d'aquesta mesura, però, comportava que el sindicat majoritari de treballadors de la funció pública presentara una denúncia davant el Síndic de Greuges, en la qual acusava l'Ajuntament d'assetjament psicològic envers el personal de manteniment, en constatar que, després d'inspeccionar la ciutat de cap a cap, no havien trobat cap rètol en valencià. La corporació municipal, reunida en ple i mitjançant l'acord entre les dues forces polítiques majoritàries, demanava al regidor de *Cultura, Hacienda y Relaciones Vecinales* que obrira un expedient disciplinari als representants dels treballadors per ofenses morals a la ciutadania alacantina. Pel que fa a la toponímia local, l'equip de govern municipal aprovava, de manera consensuada amb el primer partit de l'oposició, la traducció i la revisió dels topònims valencians i la seua substitució per aquells altres que es trobaren a l'empara de la nova llei. Deixem testimoni ací d'alguns dels canvis efectuats: *playa del Postigueto*, en comptes de platja del Postigueto; *playa de la Albuferita*, per platja de l'Albufereta; *Fuentecaliente*, per Fontcalent; *Sierra Gruesa*, per Serra Grossa; *el Bacarote*, pel Bacarot; *el Llano*, pel Pla; *Parque de la Erita*, per Parc de l'Ereta; *Parque El Morante*, per Parc Lo Morant; *Plaza de la Montañita*, per Plaça de la Muntanyeta; *barrio de Leño*, per barri de Rabassa —cal dir que en aquest darrer cas, per un error del traductor, de primeres se li va donar la denominació de *barrio de Zorra*.

Tampoc els mitjans de comunicació es lliuraven d'alguns conflictes importants, no exempts de polèmica, arran de l'entrada en vigor del decret. Així, el director general de Ràdio Televisió Valenciana obria un expedient disciplinari a un dels presentadors del *Telenoties nit* per fer servir alguns mots valencians fora de l'horari legal. Aquesta actuació era la resposta contundent a la denúncia presentada pel

president de la Diputació de València contra l'esmentat presentador. La frase objecte de polèmica era «*Pues entonces pasamos a ver el resultado de la encuesta*». Al·legava el president de la Diputació de València que les paraules «*pues*» i «*entonces*» pertanyen a «*l'idioma valensia*» i que, per tant, el periodista havia infringit la llei de manera evident i pública. El presentador, al seu torn, al·legava en el seu descàrrec que ell s'havia expressat en tot moment en castellà i que potser el seu accent havia pogut dur algú a pensar que havia parlat en valencià, atès que és nascut a Gata de Gorgos. El president de la Generalitat Valenciana expressava, durant el seu viatge oficial a la Xina, la seua preocupació perquè unes actituds tals pogueren produir-se al si de la televisió pública, i manifestava que mai no consentiria que s'atacaren «*les rails de nostra llengua valensiana i la identitat del poble valensia*». Per tal de resoldre el conflicte, el conseller de Cultura, Pesca i Governació demanava a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua que dictaminara si l'oració «*pues entonces pasamos a ver el resultado de la encuesta*» contenia alguna paraula o expressió valencianes. Demanava també als seus membres que pararen una atenció especial als vocables «*pues*» i «*entonces*». Sis mesos més tard, l'AVL emetia el seu dictamen, en el qual expressava que l'oració de la discòrdia contenia cinc paraules que formaven part del lèxic valencià —*a, ver, el, de i la*—. Afegia, però, que aquests vocables també formen part del lèxic castellà i, per tant, en aquest context concret, no es podia afirmar que el periodista s'haguera expressat, total o parcialment, en valencià. El president del Consell expressava, durant l'acte de lliurament dels Premis a l'Excel·lència Empresarial, la seua indignació pel dictamen de l'AVL, i manifestava que mai no consentiria que s'atacaren «*les rails de nostra llengua valensiana an dictamens que van en contra de la voluntat i la identitat del poble valensia*». Paral·lelament, el president de la Diputació de València convocava una roda de premsa sense preguntes, en la qual manifestava que «*nomes uns gilipolles podrien pensar que 'pues' i 'entonces' no son paraules valensianes. Els mateixos gilipolles que s'empenyen a dir que 'doncs' i 'aleshores' son valencianes, cuan tot el mon sap que son catalanes i*

no mos faran catalans encara que s'empenyen». La conseqüència més immediata de les manifestacions del president de la Diputació de València era la decisió per part del director general de Ràdio Televisió Valenciana de suspendre d'ocupació i sou, com a mesura preventiva, no sols el presentador sinó tot l'equip de redacció del *Telenotisies nit*. Al voltant d'aquest afer, el president de la Generalitat Valenciana declarava en compareixença oficial que mai no consentiria que s'atacaren «*les rails de nostra llengua valensiana an actuacions que van en contra de la voluntat i la identitat del poble valensia*».

La Conselleria d'Educació, Asunts Socials, Mig Ambient, Parcs temàtics i Alimentació, sens dubte una de les més afectades per la nova situació, prenia mesures d'emergència a fi de col·laborar a restablir la situació lingüística anterior a l'aprovació del nou Estatut i per tal d'ajustar-se a la nova normativa. Entre altres mesures es decretava la reducció de les hores lectives setmanals de l'assignatura de Valencià, que passaven de tres a una i la possibilitat d'exempció d'aquesta hora per a tots aquells/es alumnes que acreditaren haver vist un mínim de deu capítols de la reposició de les sèries *L'alqueria blanca* i *Senyor retor*.

El vint-i-cinc d'abril de 2027, el CIS informava que l'ús social del valencià havia disminuït un 2,3% en horari diürn i un 85,3% en horari nocturn. Els governs espanyol i valencià es congratulaven d'aquestes dades, tot i que reconeixien la necessitat de continuar avançant en la tasca encetada. La Generalitat Valenciana, a la vista dels resultats aconseguits gràcies a les mesures adoptades per les diferents conselleries i a la col·laboració ciutadana, decidia esmenar el Decret 36/2026 per tal de consolidar i millorar aquests resultats. La modificació afectava l'horari del toc de queda lingüístic, que a partir d'aquell moment quedava establert des de les 15:00 fins a les 24:00 hores.

Miquel Amorós, «2026, Toc de queda».

Actes del I Simposi *Llengua i Cultura*
a les mítiques terres valencianes.

Abril 2028

ANNEX I al Decret 69/2026 de 8 d'octubre pel qual s'estableix la traducció al castellà dels topònims valencians, i la revisió d'aquells topònims que ja han estat traduïts amb anterioritat.	
Topònim actual	Topònim actualitzat
Agost	<i>Agosto</i>
Agres	<i>Agrias</i>
Albalat dels Sorells	<i>Albalate de los Jureles</i>
Alginet	<i>Alchinito</i>
Almoines	<i>Limosnas</i>
Almussafes	<i>Ford</i>
Beniarrés	<i>Benianada</i>
Benicull	<i>Benicoje</i>
Benidorm	<i>Beniduerme</i>
Benlloch	<i>Bienlugarh</i>
Bunyol	<i>Buñuelo</i>
Bussot	<i>Buzote</i>
Canet d'En Berenguer	<i>Perrito de Don Berenguer</i>
Castell de Castells	<i>Castillo de Castillos</i>
Castellfort	<i>Castillofuerte</i>
Catadau	<i>Catadado</i>
Corbera	<i>Cuervera</i>
Cullera	<i>Cuchara</i>
Finestrat	<i>Ventanado</i>
Gorga	<i>Garganta</i>
Guadassuar	<i>Guadasudar</i>
Llaurí	<i>Labré</i>
Llocnou d'En Fenollet	<i>Lugarnuevo de Don Hinojito</i>
Manises	<i>Azulejos</i>
Massanassa	<i>Demasiadanariza</i>
Oliva	<i>Aceituna</i>
Paiporta	<i>Panipuerta</i>
Picanya	<i>Pinocaña</i>
Picassent	<i>Picaoye</i>
Pinet	<i>Pinito</i>
Els Poblets	<i>Los Pueblecitos</i>
Quart de Poblet	<i>Cuarto de Pueblecito</i>
Rafelbunyol	<i>Rafaelbuñuelo</i>
El Ràfol d'Almunia	<i>El Alero de Almunia</i>
Relleu	<i>Relieve</i>
Sanet i els Negrals	<i>Sanito y los Negrals</i>
Sot de Ferrer	<i>Bache de Herrero</i>
Teulada	<i>Tejado</i>

El cor La Senieta de Moraira

Joana Lluïsa Vila Buigues

Començarem aquest projecte a maig de 2009.

Tot va tenir que veure amb un encàrrec que em va fer l'ACAT., perquè a l'agost de 2008 esta associació, de la qual jo forme part, volia fer uns enregistraments sonors, de les cançons recollides i transcrits al *Cançoner tradicional de Teulada*, editat al 2004 per l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, l'Associació Cultural Amics

Verónica la filla de Jacinta, Lina Soler.

Per a les cançons marineres vaig agafar gent de Moraira. Antonio Ivars "Mitgeta" em va ajudar per trobar persones que volgueren cantar a Moraira. Feia poc que allí havien representat una obra de teatre, i era la persona que podia posar-me en contacte. Ens posàrem a assajar; al poc temps gravàrem les cançons del *Cançoner tradi-*

cional de Teulada, i quan acabàrem este projecte els vaig proposar que continuàrem preparant cançons fins on arribàrem, i fins i tot podríem formar un cor. Esta proposta va ser molt ben acollida i començarem a assajar, sense un objectiu concret. Les primeres persones que formaren el que avui és el "Cor La Senieta de Moraira" foren:

Primer concert: Cloenda de les Jornades Culturals en homenatge a Chester Himes. 14 novembre 2009

de Teulada i l'Ajuntament de Teulada.

De les varies classificacions que té el cançoner vaig centrar el treball en dos aspectes temàtics: algunes cançons que s'han cantat sempre a Teulada, i algunes cançons marineres, que lògicament es cantaven a Moraira. Per a la preparació i assaigs de les cançons de Teulada vaig agafar persones de Teulada: Vicente *Boira*, Maria Peris. *Paco del Molí* i Trini, *Tere la del Cine*,

Vicente Ferrer, Daniel Ibanco, Agustín Lozano, Juan Vidal, Pepa Malonda, Jéssica Sala, Maria Ramiro, Maria José Vidal, Angelita Malonda, Amparito Oller, Tina Bru, Fina Torres, Dorita Llobell, Maria Aguilar, Asunción Blasco, Rosita Bertomeu, Ana Ferrer, M. José Ros, Asunción del Campo.

Eixe estiu del 2009, estant a la platja de l'Ampolla a Moraira vaig coincidir amb Concha

Bru. Ella em va proposar que el Cor cantara a la cloenda de les *Jornades en homenatge a Chester Himes*. Així és que el 14 de novembre de 2009 a les 13:00 hores, donàvem el nostre primer concert a Moraira, al saló d'actes de l'Espai la Senieta. També actuaven la *Colla el Falçó*, amb qui cantàrem una cançó en comú: "Jo tinc un coixinet..."

Nosaltres nasquérem com un cor popular, que cantava cançons populars. A l'estiu de 2010 vàrem inaugurar la *Cantada a la Fresca*, com activitat molt important per reprendre i no oblidar el preciós costum que tenia el veïnat quan eixien a prendre la fresca a l'estiu i anaven enganxant una cançó darrere d'un altra, portant el ritme amb dos botelles i dos culleres. El nostre rogle era ben gran; i les persones del públic que es sabien les cançons cantaven. Avui continuem.

Ens era important compartir escenari amb altres cors i començàrem a dur endavant les *Trobades corals Castell de Moraira* I, II, III, IV. Ara es diuen *Intercanvis* i ens organitza a tots la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMCV). Fora de Covid, el Cor Senieta ofería un vi d'honor que es convertia en una taula ben sortida de tota classe de *picaetes* populars, i aprofitaven per fer la *Jornada de portes obertes del cor Senieta*, on tothom podia vindre, cantar, etc. Hem mantingut al llarg dels anys, el concert de Nadal a l'església de Moraira i el concert de Setmana Santa al mateix lloc. Hem viatjat a Astúries a cantar amb La Coralina de Santa Cruz de Llanera. I totes les activitats que es presenten.

I tot açò, que pareix qualsevol cosa, no ho és. Cantar ens apropa a l'harmonia i ens fa bategar a un espai lliure de lligams. Un cor és una agrupació de persones que canten i moltes més coses. És un exemple d'equilibri. Quan escoltem una obra que es presenta davant el públic, estem assistint al resultat de tot un procés de convivència, musical i humana. Un procés que dura un temps més o menys llarg i que, quan acaba, deixa en cada persona l'agradable sensació d'haver afavorit la causa de la pau. Perquè, quan vivim i tractem d'entendre'ns, estem educant-nos per abandonar l'egoisme. La pau es construeix entre tots. No és tasca individual. L'esforç que poses tu, la bona voluntat que fique jo... Construïm el bé comú. Conscients que cada gest que tenim influeix en el col·lectiu. En el cor cada veu és important. Amb cada veu es construeix el cor. Tots posem al servei de l'harmonia la nostra disposició i la nostra disciplina. Requereix acoblar-nos uns a uns altres... formar una unitat. Així aconseguim traslladar a qui ens escolta el benestar, la calma, la sensació de solidaritat amb tot.

Els dies d'assaig tothom està avisat que a les 19:00 ha d'estar a la Senieta. Tots ens sentim amb ganes de trobar-nos en aquest espai. Les persones anem arribant i, sense adonar-nos, patim una transformació interior: se'ns omple el ser d'una energia especial. És igual si arribes cansada de la setmana. És com si de sobte tot cobrara una nova dimensió. Per dins de cada un va instal·lant-se un benestar especial que fa d'aquesta hora i mitja, un *ratet* molt bonic. No podria definir com és aquesta sensació. A poc a poc, anem

començant a vocalitzar. Potser fa dies que no hem cantat i les nostres veus ho noten. Anem repassant i unint els passatges. Les nostres veus es converteixen en sons que, en ajuntar-se, formen una preciosa harmonia. Estem fent música! En escoltar-nos ens agrada això que oïm, i el nostre ser vibra en sentir-nos protagonistes d'aquesta bellesa de sons.

sentiments. Quan fem Música no podem ser males persones. Ella no ens deixa ser-ho. Ella ens situa en un lloc bondadós on som *persona*.

Des d'ací reivindique la continuïtat de les associacions al poble de Teulada i Moraira. Des d'ací demane als nostres governants locals que busquen la manera de facilitar-nos a tots i

Aquesta és l'atracció que té la Música: el sentir-nos creant bellesa. És tal el goig que s'experimenta que has de tornar a aquest espai màgic. No pots oblidar-te'n. Vols que forme part de la teua vida. I és que la bellesa enganxa.

L'ésser humà està configurat per formar part important de la bellesa... Perquè tots per dins som bellesa, encara que les capes que ens han anat posant la vida no deixen que vegem amb claredat l'essència que portem dins.

La Música trau de nosaltres els millors

totes unes prestacions econòmiques que ens puguem ajudar a continuar amb la tasca que cadascú fem. Sene diners no podem sobreviure. Les associacions són el teixit cultural del nostre poble. Si hi ha voluntat es poden buscar les formes legals de donar-nos diners per poder dur endavant allò que fa temps que fem. Demane eixa voluntat que de vegades cal posar-la ben plantada en mig de les lleis.

Teulada, 10 d'octubre de 2021

Testimoniatge gràfic

Grup de teuladins i teuladines a Moraira (anys 30). Autor: Juan Ivars Ivars (Arxiu Joan Ivars Cervera)

Retall de premsa, revista taurina *El Ruedo* (27 juliol 1965) – Bous a Moraira (Arxiu Joan Ivars Cervera)

Una imatge, mil paraules

Les imatges del fotoclub L'Andragó

Maria Mengual

Pep Buigues

L'ACAT es mou

Últimes activitats de l'Associació Cultural Amics de Teulada

Portades dels quatre últims números de *La Belluerna*

